

**İLKESİZ VERGİLERE
TEPKİLER**
Vergi İsyancıları

Editörler

Özgür SARAC

Gamze Yıldız ŞEREN

 **EFEAKADEMI
YAYINLARI**

İLKESİZ VERGİLERE TEPKİLER: VERGİ İSYANLARI

Editörler

Özgür SARAÇ

ORCID (0000-0001-8029-6646)

Gamze Yıldız ŞEREN

ORCID (0000-0002-5063-1172)

ISBN 978-605-71382-4-8
E-ISBN 978-605-71382-3-1
1. Baskı Mart 2022

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

İlkesiz Vergilere Tepkiler: Vergi İsyanları

SARAÇ, Özgür & ŞEREN, Gamze Yıldız

1. Basım x+656 s., 160 x 240 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Adaletsiz Vergileme,
2. Keyfi Vergileme,
3. Temsilsiz Vergileme,
4. Mali Zorbalık,
5. Vergi Direnişi,
6. Vergi İsyanları

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Ayşegül ÇOROK (agulcorok@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/132

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/132

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

YIRMİNCİ YÜZYILDA VERGİYE KARŞI DİRENİŞ VE İSYANLAR - II

ALABAMA DİRENCİ, 1901

ILLINOIS DİRENCİ, 1910

BİRLEŞİK KRALLIK İSYANI, 1990

Altuğ Murat Köktaş

Necmettin Erbakan Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

altugmkoktas@gmail.com

0000-0002-0911-2143

Ali Gökhan Gölçek

Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

aligokhangolcek@gmail.com

0000-0002-7948-7688

Özet

Egemenliğin temel göstergelerinden biri olan vergileme yetkisi, vergilemenin tarihsel gelişimi boyunca toplum tarafından sürekli olarak sorgulanmıştır. Kamu gelirlerinin yetersiz kaldığı dönemlerde harcamaların finansmanı için getirilen yeni ve ağır vergilerin, toplumsal dirençle karşılaştığı ve genel olarak isyan biçiminde olaylara yol açtığı görülmektedir. Özellikle vergilemenin ödeme kapasitesini aşması ya da toplum refahını olumsuz etkilemesi gibi durumlarda toplum, söz konusu vergilere isyan benzeri reaksiyonlar göstermekte ve devletin vergileme yetkisi eleştirilmektedir. Amerikan İç Savaşı sonrasında siyahilerin başta oy vermek üzere elde ettiği çeşitli anayasal hakların kullanımının engellenmesi amacıyla uygulamaya konulan baş vergisi, kimi kesimler tarafından eleştirilmiş ve demokratik hakların kullanımını engellediği gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Bu bağlamda çalışmanın konusu, ABD ve İngiltere’de uygulanan baş vergisi nedeniyle ortaya çıkan toplumsal huzursuzluktur. Bahse konu huzursuzluğa ilişkin literatürde son derece sınırlı kaynak olması, çalışmanın özgün yanını oluşturmakta ve bu yönüyle literatüre katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: 1901 Alabama, 1910 Grafton, Baş Vergisi, 1990 Birleşik Krallık

Abstract

The taxation authority, which is one of the main indicators of sovereignty, has been constantly questioned by the society throughout the historical development of taxation. It is seen that the new and heavy taxes brought to finance the expenditures in the periods when the public revenues are insufficient, encounter social resistance, and generally led to events in the form of rebellion. In particular, in cases where taxation exceeds the payment capacity or negatively affects the welfare of the society, the society reacts to such taxes like a riot, and the taxation authority of the state is criticized. The poll tax, which was put into effect after the American Civil War to prevent black people from using various constitutional rights, especially voting, was criticized by some social segments, and opposed on the grounds that it prevented the use of democratic rights. In this context, the subject of the study is social unrest due to the poll tax applied in the USA and UK. The fact that there is an extremely limited resource in the literature on the unrest arising from the poll tax practices constitutes the original aspect of the study and contributes to the literature in this respect.

Keywords: 1901 Alabama, 1910 Grafton, Poll Tax, 1990 UK

GİRİŞ

Dr. Watson ile yaptığı bir konuşmada “*aklım, durağanlığa isyan ediyor*” demiş ve eklemiştir ünlü dedektif Sherlock Holmes, “*varoluşun donukluğu beni tiksindiriyor*” (Doyle, 2017). Şeytanın, Yaratıcıya isyan etmesiyle başladığı düşünülen bahse konu isyan ya da bir diğer deyişle karşı koyma güdüsü, en basit olaylardan büyük toplumsal kargaşalara kadar gündelik hayatın hemen her anında karşılaşılan bir olgu görünümündedir. Çocuğun kabul etmediği bir olaya karşı ailesine gösterdiği dirençle yeniçerilerin ulûfeleri için kazan kaldırmaları ya da bir bölgeye ilişkin olarak gelişen bağımsızlık yanlısı özgürlük hareketlerinin de aslında özü itibarıyla birbirinden farklı olmadığı savunulabilir. Bu bağlamda kendi isteği ve arzusu dışında gelişen muhtelif bir olaya karşı ortaya çıkan kabullenmeme ya da karşı koyma güdüsü olarak isyan, en temel insani duygulardan biri olarak değerlendirilebilir.

Sözlük anlamı “*başkaldırma*” veya “*ayaklanma*” olarak tanımlanan isyan etme fiili, genellikle devlet gibi bir kurulu düzene ya da egemenliği elinde bulunduran bir erke karşı girişilen davranışlar biçiminde ifade edilir (TDK, 2022). Dolayısıyla verilen bir emre uymamak, buna boyun eğmemek, razı olmamak ya da itaat etmemek, isyan etmenin klasik unsurlarını oluşturur. Nitekim isyanın legal pozisyonundaki erklere karşı olması ve isyan eden kimselerin de asi olarak nitelendirilmesi, söz konusu fiilin negatif anlamlar taşıdığını hissettirir. Bu durumda egemen olan güç tarafından verilen emrin, kayıtsız ve şartsız doğru olduğuna yönelik inanç, tartışmalıdır. Folke Henschen tarafından insanlık tarihinin “*yoksulluk, pislik ve hastalık tarihi*” (Hartwell, 1974: 4) olarak ifade edildiği dikkate alındığında, hayatın devamı için bahse konu unsurlara karşı isyan etme gerekliliği ortadadır. İbn Haldun, bu gerekliliği ünlü eseri Mukaddime’de (2013) “*Her millet kendi arzularadıklarını yerine getirtmek isteyerek diğerlerinin taleplerine karşı kor, bu suretle devlete karşı isyan ve ihtilâller, hiçbir zaman eksik olmaz*” sözleriyle dile getirir. Dolayısıyla egemen bir güç varsa, bunun karşısında da çeşitli isyan hareketleri her zaman var olagelir.

Çalışmanın konusunu uygulandığı her dönemde bir direnç veya isyanla karşılaşılan, “*baş*” veya “*kelle*” vergisi olarak da bilinen “*poll tax*” oluşturmaktadır. “*Poll tax*”, belirli bir alanda yer alan kişilerden; kişi başına alınan tek tip ve sabit miktardaki doğrudan bir vergidir. Vergiye konu olan kişiler uygulamaya göre cinsiyete, yaşa, ırka veya oy kullanmaya uygunluk gibi kriterlere göre belirlenir. Söz konusu vergi, uygulanma kolaylığı nedeniyle tarih boyunca çokça tercih edilir. Lakin “*baş vergisi*” bireylerin ödeme gücünden bağımsız olarak alındığından çok hakkaniyetli bir vergi türü değildir. Bu durum genel olarak bu vergi çeşidine karşı direnme ve hatta isyanların ortaya çıkmasına neden olur.

Yoğunlukla on dokuzuncu yüzyılda kamu hizmetlerinin (okul ve yol yapımı gibi) finansmanı amacıyla salınan bu vergi, ayrıca göç ve oy kullanma hakkını kısıtlamak için kullanılan bir enstrüman olarak da kullanılır. Bu bağlamda çalışmada yirminci yüzyılda “*baş vergisi*” uygulamasına karşı yapılan dirençler ve isyan hareketleri incelenmiştir. 1901 ve 1910 yıllarında ABD’de gerçekleşen direnme olayları, dönemin gazete haberleri incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın diğer bir konusu olan ve çok da uzak olmayan bir geçmişte, 1990’da yaşanan Birleşik Krallık’taki “*baş vergisi isyanı*” ise hem literatürdeki çalışmalar hem de gazete haberlerinden yararlanılarak incelenmiştir.

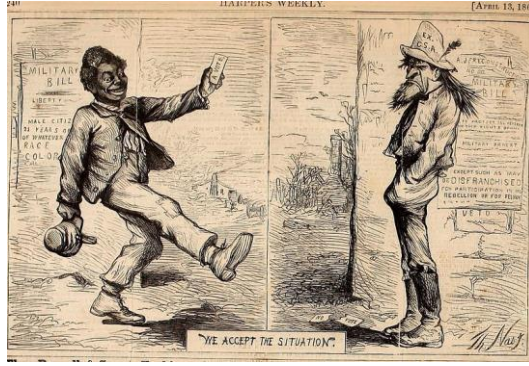
1. ABD’DEKİ BAŞ VERGİSİ DİRENÇLERİ

Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) “*baş vergisi*” genellikle yurttaşlık haklarıyla doğrudan ilişkili şekilde gelişir. Özellikle iç-savaş sonrası oluşan siyahi-beyaz gerilimini bastırmak ve beyazların üstünlüğünü tahakküm ettirmek adına “*baş vergisi*” uygulaması tercih edilir. Görünürde herkesin bir miktar vergi ödemesi ve bu sayede vergi gelirlerinin artması amacıyla konulan “*baş vergisi*”, yeterli ödeme gücü olmayan veya gelir / emlak

vergisine tabi olamayacak kadar mal varlığına sahip olmayanların dahi kapsandığı bir vergi türü olarak bilinir. Bu verginin ABD'deki gelişimiye ırk ve renk ayrımının zirve yaptığı dönemde olur.

ABD Kongresi 26 Şubat 1869 tarihinde kabul ettiği ve 3 Şubat 1870 tarihinde onaylanan "15. Değişiklik" ile oy hakkının hiçbir şekilde kısıtlanmamasını güvence altına alır. İlgili değişiklikte "Birleşik Devletler vatandaşlarının oy kullanma hakkı, ırk, renk veya önceki kölelik durumu nedeniyle reddedilemez veya kısıtlanamaz" (Amendment XV, 1870) hükmü yer alır. Bu değişiklik, yurttaşlık hakkının bir getirisi olan oy kullanma hakkının kısıtlanamayacağını yasalaştırır. Bu sayede daha önce köle olan Afrika kökenli siyahilerin, "14. Değişiklik"¹ ile vatandaş olması ve "15. Değişiklik" ile de oy hakkından mahrum bırakılmayacağı, anayasal bir hak olarak tanımlanır.

Resim 1: Oy vermeye giden bir Afro-Amerikalı



1867 tarihli karikatürde oy hakkına sahip siyahî bir adam ve bu durumdan rahatsız olan beyaz bir adam tasviri dikkat çekiyor.

Kaynak: (Holloway, 2019).

Anayasada yapılan değişikliklerle beyaz ve siyahilerin eşit haklara sahip olmasının yanı sıra oy hakkına da kavuşmaları sonrasında güney eyaletlerinde siyahiler güç kazanmaya başlar. Sırasıyla 1869'da Tennessee, 1870'te Virginia ve Kuzey Karolina, 1871'de Georgia, 1873'te Teksas, 1874'te Alabama ve Arkansas, 1876'da Mississippi ve 1877 yılında Florida, Louisiana ve Güney Karolina eyaletlerinde siyahilerin yoksul beyazların çoğunluğunu oluşturduğu Demokratlar, meclis çoğunluğunu ele geçirdikleri bilinir (Salvatore vd., 2009: 9).

İç Savaş sonrası gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle, Amerikalıların sahip olduğu sivil haklar artık Afro-Amerikalılar içinde geçerli olur. Söz konusu düzenlemelerin anayasal metinlerle güvence altına alınması, eyaletler arasındaki uygulama farklılıklarını da kaldırmaya yönelik önemli bir adım olarak görülür. Bununla birlikte siyahî kölelerin başta özgürlükleri olmak üzere, önemli siyasal haklar kazanmaları, bunların ivedilikle uygulanabileceği anlamına gelmiyordu. Nitekim bu durum, "eşit ama ayrı" (*separate but*

¹ "Birleşik Devletlerde doğmuş veya Birleşik Devletler nyrığına geçmiş, ve Birleşik Devletler yetkisine tabi olan herkes, Birleşik Devletler'in ve ikamet etmekte oldukları eyaletin vatandaşıdır. Hiçbir eyalet, Birleşik Devletler vatandaşlarının ayrıcalık ve bağımsızlıklarını kısıtlayacak yasa yapmayacak veya uygulamayacak ve hiçbir eyalet yasal gerekler yerine getirilmeden bir kişiyi yaşamından, özgürlüğünden ya da malından yoksun etmeyecek; ya da kendi yargı yetkisi içindeki bir kişiyi, yasaların eşit koruması dışında bırakmayacaktır" (Amendment XIV, 1868).

equal) olarak tanımlanan farklı bir anlayışa yol açar ve yasal düzenlemelerle arzu edilen amaçlardan sapılır. Sonuç olarak tarihte “*Jim Crow Yasaları*”² olarak bilinen ırkçı uygulamalar, toplumsal ayrışmanın daha da şiddetlenmesine yol açar. Bu durum siyahilerin *Blues* esintileri eşliğinde yaşadıkları acıları ifade etmelerine neden olur. Bu bağlamda “*Blues, siyahilerin Afro-Amerikanlaş(tırıl)malarına karşı ortaya çıkan durumu tasvir etmekteydi (I got the Blues – Eşkeârlyım)*” (Kandemir, 2005: 283).

Resim 2: Vampir olarak tasvir edilen bir Afro-Amerikalı



Siyahilere verilen hakları “negro rule” olarak nitelendirip, siyahi vatandaşların bu haklar ile birer vampire dönüştüğünü iddia eden bir 1898 tarihli bir gazete manşeti.

Kaynak: (The News and Observer, 1898).

Beyazların yönetimi altındaki Güney eyaletleri, Anayasada yer verilen özgürlüklerin aksine “*Black Codes*”³ olarak bilinen düzenlemeleri yürürlüğe koyarak, Afro-Amerikalıların gündelik yaşama ilişkin davranışlarını kısıtlamaya başlar. Örneğin bu yasalara göre izinsiz olarak yaşadıkları çiftliklerden dışarı çıkan siyahiler, hapse atılır ya da ateşli silah sahibi olmaları yasaklanır. Louisiana eyaletinde tren yolculuklarında ten rengine dayalı olarak farklı vagonlarda seyahat edilmesini düzenleyen bir uygulamanın, 1896 yılında yediye karşı bir oyla ABD Yüksek Mahkemesi tarafından da kabul edilmesi⁴ sonucu, “*eşit ama ayrı*” uygulamaların önü açılır. Söz konusu davaya ilişkin olarak olumsuz görüş belirten hâkim John Marshall Harlan, düzenlemeyi şu şekilde eleştirir:

“Anayasa önünde, hukukun gözünde, bu ülkede hiçbir üstün, baskın, ya da egemen bir vatandaş sınıfı yoktur. Burada kast sistemi yok. Bizim Anayasamız farklı renkler karşısında kördür ve vatandaşlar arasında sınıflaşmayı ne tanır ne de göz yumar. Sivil haklar açısından, tüm vatandaşlar yasalar önünde eşittir” (Nihayet Özgürüz, 2010: 21).

Dolayısıyla 14. ve 15. *Değişiklik*, Anayasal düzenlemeleri perçinleme amacıyla yürürlüğe konulsa da ABD Yüksek Mahkemesi “*eşit ama ayrı*” sistemini destekler bir karara imza

² “*Jim Crow*”, gezgin bir sanatçı olan Thomas Rice tarafından 1820’lerde yaratılan ve siyahileri aşağılayan bir karakter olarak bilinir (Fremon, 2000: 27).

³ “*Black Codes*” (Kara Kanunlar), “14. *Değişiklik*” sonrası siyahilere yönelik uygulanan ırkçı yasal düzenlemeleri nitelemek için kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz., (National Constitution Center, 2022); Browning, 1930).

⁴ Plessy-Ferguson, 163 U.S. 537 (1896) davasında ABD Yüksek Mahkemesi, beyazlar ve siyahiler için “*eşit ama ayrı*” uygulamasının “14. *Değişiklik*” kapsamında herhangi bir sorun teşkil etmediğine hükmeder (U.S. Supreme Court, 1896).

atar. Öte yandan ayrı uygulamaların aslında asla eşit olmadığı da bilinir. Nitekim siyahlar için ayrılan devlet okulları ya da diğer kamusal hizmetler esas itibarıyla daha kalitesiz şekilde tasarlanır. Dolayısıyla “*eşit ama ayrı*” olduğu vurgulanan uygulamaların temelde eşit olmaması, toplumsal huzursuzluğu tetikleyen bir dinamik olarak varlığını korur.

Resim 3: Kuzey Karolinalı Ku Klux Klan Üyeleri

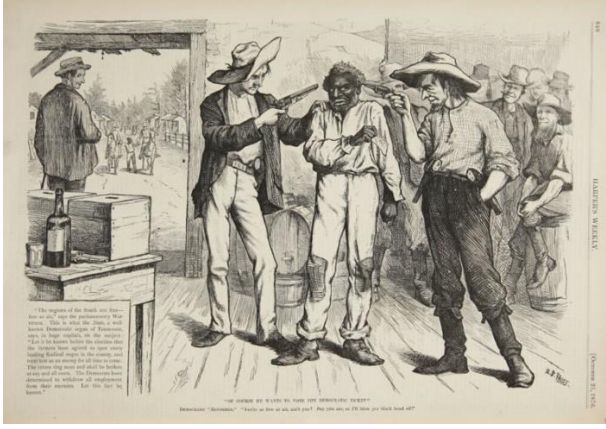


Kaynak: (Palmer, 2021).

Bununla birlikte eyalet yönetimlerinde siyahilerin söz sahibi olması yeni bir huzursuzluğa neden olur. Nitekim bu yönetim zihniyetine karşı harekete geçen beyazlar, *Ku Klux Klan* gibi aşırı ırkçı örgütlerin oluşmasını sağlar (Nevins & Commager, 2014: 277). *Ku Klux Klan*, şiddet ve baskı yoluyla beyaz üstünlüğünü kabul ettirmeye çalışan bir yapılanma olarak 1865 yılında Tennessee eyaletinde ortaya çıkar (Salvatore vd., 2009: 9). Resim 3'te 1870 tarihli gerçek bir olayın gravürü yer almaktadır. *Ku Klux Klan*, özellikle “14. Değişiklik” ve “15. Değişiklik” ile kazanılan hakların getirdiği demokratik ortamı ortadan kaldırmak ve beyaz üstünlüğünü dayatmak amacıyla siyahilere ve siyahilere sempati duyan beyazlara karşı şiddet hareketinin öncüsü olur.

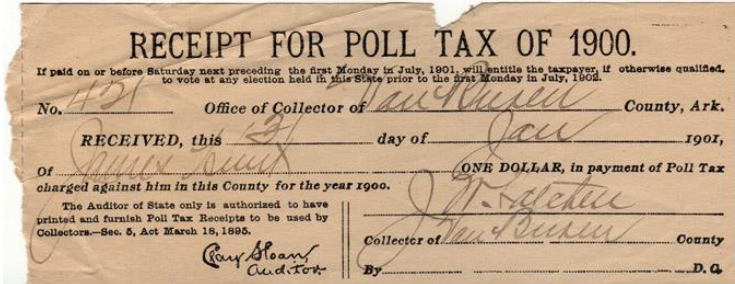
Ku Klux Klan hareketiyle başlayan şiddet olayları, çok kısa zaman içerisinde Afro-Amerikan vatandaşların oy kullanma haklarının şiddet ve baskıyla gasp edilmesine yönelir. Lakin bu tepkiler *Ku Klux Klan* hareketiyle sınırlı kalmaz. Uygulamada, herhangi bir yapılanma içerisinde yer almayan beyazlar da sindirme politikasının parçası haline gelir. Korkutma ve yıldırma stratejileriyle siyahların oy kullanması engellenmeye çalışılır.

Şiddet ve baskının yarattığı toplumsal olaylar, bir çözümden ziyade mevcut durumu daha da kaotik hale getirir. Bu bağlamda siyahilerin oy kullanma haklarının kısıtlanmasına yönelik yasal uygulamalar eyalet yönetimlerince tartışılmaya başlanır. Bu konuda en yaygın kullanılan caydırıcı enstrüman ise “*baş vergisi*” uygulaması olur. Nitekim oy hakkının kısıtlanmasını öngören uygulamalar sırasıyla Mississippi, Güney Karolina, Louisiana, Kuzey Karolina, Alabama, Virjina ve Georgia eyaletlerinin anayasalarında yer almaya başlar (Salvatore vd., 2009: 12).

Resim 4: Tehdit Edilen Bir Afro-Amerikalı

Kaynak: (Holloway, 2019).

Güney eyaletlerinin “baş vergisi” ödemesini bir oy hakkı önkoşulu olarak sunmasının yanı sıra bireylerin eğitim nitelikleri de oy kullanma hakkını etkileyecek şekilde anayasalara eklenir. Örneğin 1885 Florida Anayasası, yasama organına “baş vergisi” koyma yetkisi verir ve bu vergi 1889 yılında oy kullanma hakkı için bir önkoşul haline getirilir. Diğer taraftan 1890 yılında Mississippi, seçmenler için “baş vergisi” ödemeye ve okuma-yazma bilme zorunluluğunu yasalaştırır (Williams, 1952: 470-471). Söz konusu “baş vergisi” uygulamalarının yasal dayanağı genellikle yereldeki okullar için fon oluşturmak olsa da asıl nedenin siyahilerin oy kullanma hakkını kısıtlamak olduğu bilinir. Nitekim verginin tartışıldığı günlerde yerel basın genellikle bu verginin eğitimi finanse etmesinden duyduğu memnuniyet haberlerine sıkça yer verir. Diğer taraftan bu uygulamanın siyahilerin oy kullanmasının engellenmesine dair olduğuna dair haberler de az da olsa basında yer alır. Örneğin 1870 tarihli bir gazete haberinde “...bu cabil zenci sürüsünü sandıklardan uzak tutmak için...” ifadelerine yer verilir (Public Ledger, 1870). Nihayetinde anayasal düzenlemeler ile yürürlüğe konulan “baş vergisi” siyahilerin insani ve demokratik haklarını kısıtlayarak onları ötekileştirilmesine yol açar.

Resim 5: Baş Vergisi Makbuzu

Kaynak: (Encyclopedia of Arkansas, 2022).

Sonuç olarak yapılan bu düzenlemeler neticesinde yirmi yaşından büyük tüm erkekler; “baş vergisi” mükellefi (genellikle 1.50\$ olarak tahsil edilir) sayılır. Buna göre seçme hakkına sahip olabilmek için ilk şart yirmi yaşını doldurmuş bir erkek olmak; nakdi olarak ödenen

“baş vergilerine” ait makbuza sahip olmak ve okuryazarlık sınavından/testinden geçmek şeklinde sıralanır (Williams, 1952: 491). Ayrıca oy kullanmak için, kişinin “baş vergisi” makbuzlarını aylarca veya yıllarca saklaması ve sandık başına götürmesi gerekir (Kousser, 2000: 1). Diğer taraftan söz konusu vergi, tüm sosyal sınıflar için sabit bir tutar üzerinden de uygulanmaz. Örneğin, yirmi bir ila altmış yaş arası beyaz erkekler 0.75\$ “baş vergisi” öderken; yirmi bir ila elli yaş aralığındaki özgür siyahiler 5.00\$ vergi öderler. Öte yandan, ordu mensuplarının aileleri bu vergiden muaf tutulur. Muafiyet işlemlerinden yararlanamayan tek kesimse toplam nüfusun nispeten küçük bir bölümünü oluşturan özgür siyahiler olur (Fleming, 1905: 94-95; 170).

Dönem itibariyle iç savaştan yeni çıkmış, demokratik hakların henüz tanımlandığı bir coğrafyada sosyoekonomik yapı, kanunen ve sosyal statü olarak daha iyi durumda olan beyazlar lehine gelişir. “Baş vergileri” çalışan veya mülk sahibi olan beyazların ekonomik hayatlarını zorlamaz. Bununla birlikte 1.50\$’lık vergi; genellikle çiftçilik yapan, madenlerde işçi olarak çalışan veya herhangi bir ekonomik faaliyette yer alamayan yoksul beyazları ve Afro-Amerikalı vatandaşları maddi olarak hayli zorlar. Bu durum vatandaşların anayasa ile güvence altına alınan oy kullanma haklarını engeller. Nihayetinde “baş vergisi” uygulamaları sonucunda seçmen sayılarında radikal düşüşler⁵ yaşanır.

“Baş vergisi” yapısı itibariyle üzerine vergi yükü düşen mükellefleri olumsuz etkileme potansiyeline sahip bir vergidir. Nitekim tarihte bu vergi neticesinde çıkmış pek çok isyan, ayaklanma ve direnme görülür. Lakin ABD’de bu vergiye karşı toplu bir isyan veya ayaklanma görülmez. Bunun nedeni olarak siyahilerin, siyasi yapılanmalarını tam olarak tamamlayamamaları gösterilebilir. Ancak buna rağmen ABD’de “baş vergisine” ilişkin bazı münferit direnme olayları cereyan eder. Bunlardan ilki 1901 yılında Alabama’da; diğeri ise 1910’da Illinois eyaletinde gerçekleşir.

1.1. Alabama Direnci, 1901

O dönemde ABD’nin güney eyaletlerinden biri olan Alabama, ırkçı uygulamaların toplumsal hayatın birçok yönüne yansıdığı bir bölge olarak dikkat çeker. Bu eşitsizlik anayasal düzenlemelere de yansarak toplum tarafından katı şekilde hissedilir. Eşitsizliğin anayasal kaynaklarından biri de yurttaş olmanın en temel unsurlarından biri olan oy kullanma hakkı konusunda görülür. Siyahi yurttaşlar aleyhine anayasada oy kullanma hakkının sınırlandırılmasında kullanılan araçlardan biriye “baş vergisi” olur.

Siyahilerin vatandaş olarak kabul edilmesini ve köleliğin kaldırılmasını içeren, ABD Kongresi’nin 9 Temmuz 1868 yılında kabul ettiği “14. Değişiklik” (Amendment XIV, 1868), “Yeniden Yapılanma” (Reconstruction) kapsamında yurttaşlık haklarının pekiştirilmesini amaçlar. Ancak söz konusu “yeniden yapılanma” istenilen başarıya ulaşamaz. Özellikle kölelik geçmişi olan veya özgür siyahilerin, birer ABD yurttaşı olarak demokratik haklarını kullanmaları beyazları rahatsız ederler. Bu kapsamda, ayrıntıları daha önce verilen, siyahilere yönelik birtakım toplumsal ve yasal kısıtlamalar devreye girer. Alabama’da “14. Değişiklik” sonrası yapılan ilk anayasa 1868 yılında yürürlüğe girer ve söz konusu anayasada “baş vergisi” uygulamasıyla “yeniden yapılanma” sürecindeki rahatsızlık bir anlamda görünür hale getirilir.

⁵ Örneğin Louisiana eyaletinde 1898 yılında “baş vergisinin” içinde bulunduğu Anayasa kabul edildiğinde siyahi seçmen sayısı 130.000’den 5.000’e, Virginia’da ise 147.000’den 21.000’e düşer. Alabama’da ise “baş vergisinin” yürürlüğe girmesinden beş yıl sonra siyahi nüfusun sadece yüzde 2’si kayıtlı seçmen olarak oy kullanılabilir (Salvatore vd., 2009: 14).

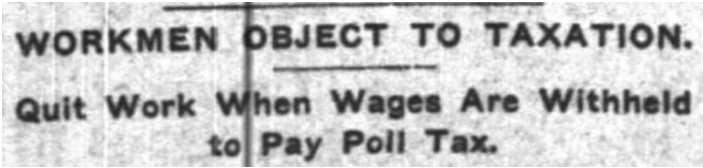
Alabama eyaleti kapsamında ilk kez 1868 Alabama Anayasası'nda, ortak bir eğitim fonunda kullanılmak üzere on sekiz ila kırk beş yaşındaki erkekler için 1.50\$'lık bir "baş vergisi" zorunlu hale getirilir (Walker, 1923: 49). İlgili Anayasanın "Vergileme" bölümünde "... Genel Kurul, devlet okullarına fon yardımı nedeniyle, kişi başına bir dolar elli senti geçmemek üzere bir baş vergisi koyabilir" (Alabama Constitution, 1868: 9/1) hükmü yer alır. Eğitimde kullanılacak olan bu fon, ilk başta makul gibi görünse de verginin koyulma amacı, yurttaşlık hakkı kazanan siyahileri, siyasi haklarından mahrum bırakma biçiminde gerçekleşir.

Daha sonra kabul edilen "15. Değişiklik" ile siyahilerin yurttaşlık haklarının pekiştirilmesi, Alabama eyaletinde diğer güney eyaletlerde olduğu gibi son derece rahatsız edici bulunur ve 1875 yılında kabul edilen Anayasa ile bu durum bir anlamda yasalır. Bir önceki anayasada yer alan "baş vergisi" aynı gerekçeyle 1875 Anayasası'nda da yer alır (Alabama Constitution, 1875: 11/1). 1875 Anayasası'nın kabul edilmesinin ardından eşi benzeri olmayan bir siyasi yozlaşma ve şiddet dönemi yaşanır (Flynt, 2001: 69-70). Yaşanan şiddet ve sindirme hareketlerinin Kongre'nin aldığı 14. ve 15. Değişiklik nedeniyle zirve yaptığı bilinir. Örneğin 1890'larda siyahilere yönelik toplam yüz yetmiş yedi linç girişiminde bulunulur (Flynt, 2001: 70). Artan şiddet olayları siyahiler ve yoksul beyazların haklarını kullanamamasına neden olur ve toplumdaki beyazların üstünlüğü baskın olarak hissedilmeye başlanır.

Alabama genelinde mevcut "baş vergisinin" yeterli olmadığını ve gevşek uygulandığını düşünen siyasiler, yeni bir Anayasa için gündem oluşturmaya başlar. Örneğin 19 Haziran 1899 tarihli bir gazete haberinde "... mevcut yaşaya göre, Alabama'da yalnızca 21 ila 45 yaşları arasındaki erkek vatandaşlardan baş vergisi toplanmaktadır. Vali Johnston, bu kapsamın tüm vatandaşlara uygulanacak şekilde 60 yıla kadar uzatılmasını..." (The Tuscaloosa Gazette, 1899) ifadelerine yer verilir. Aynı şekilde eyalet eğitim müfettişi olan John W. Abercrombie, "baş vergisinin" etkin olmadığını ve mevcut sınırın Vali Johnston'un belirttiği gibi altmış yaş olarak revize edilmesi gerektiğini belirtir (Williams, 1952: 490). Oluşturulan bu gündem ile halk nezdinde "baş vergisinin" etkisiz olduğu ve düzeltilmesi gerektiği algısı uyandırılır.

Alabama'da "baş vergisinden" Afro-Amerikalı yurttaşlar kadar Kuzey'den gelen yoksul beyazlar da etkilenir. Özellikle madenlerde veya fabrikalarda işçi olarak düşük ücretlerde çalıştırılan bu kişiler de vergi kapsamına alınmış ve bu durum münferit bazı olayların yaşanmasına neden olur. Kayıtlara geçen ve haber değeri taşıyan tek olay 10 Nisan 1901 tarihinde bir boru fabrikasında çalışan işçiler tarafından gerçekleşir. Vergi tarihi bağlamında literatürde yer etmez, sadece bir gazete haberi olarak kayıtlarda bulunan bu olayda, Kuzeyli işçiler ücretlerinden kesilen "baş vergisine" karşı iş bırakarak direnç göstermezler.

Resim 6: 1901 Alabama Direnci'ne Ait Bir Haber



Kaynak: (The New York Times, 1901).

11 Nisan 1901 tarihli *The New York Times* gazetesinde "İşçiler vergiye itiraz ediyor" başlıklı haberde; Alabama'nın Birmingham şehrinde yer alan *Dimmick Pipe Company* adlı fabrikada çalışan ve çoğunluğu Kuzeyli vatandaşlardan oluşan iki yüz işçinin "baş vergisi" tahsilatına karşı iş bıraktığı ve bu eylem neticesinde fabrikanın kapandığı yer alır (The New York Times, 1901). Söz konusu eylem, "baş vergisine" karşı yirminci yüzyılda ABD'de geliştirilen direnç

hareketlerinin ilki olma özelliği göstermesine rağmen, literatürde yeterli ilgiyi görmez. Doğrusu “1901 Alabama Direncinin” yeterli başarıya ulaşmaması bu durumun ana nedenini oluşturur.

“Alabama Direncine” rağmen “baş vergisinin” yetersiz olduğuna dair görüş kamuoyunda güçlenir ve nihayetinde ABD tarihinin en geniş ve ayrıntılı oy hakkı niteliklerinin bulunduğu 1901 Anayasası kabul edilir. İkamet şartı, her yıl ödeme yapılmaması durumunda kümülatif hale gelen yılda 1.50\$’lık “baş vergisi”, okuryazarlık testi, mülk ve evlilik durumu, temiz sicil kaydı gibi pek çok kriter, oy hakkının kullanımı için Anayasa’ya eklenir (Alabama Constitution, 1901). Söz konusu Anayasa ile siyahiler ve toprak sahibi olmayan beyazlar, siyasi sürece katılımdan fiilen dışlanır⁶ (Rogers vd., 1994). Bu bağlamda yurttaşlık haklarını zedeleyici birçok madde bulunduran 1901 Alabama Anayasası, “Alabama’nın utancı” (Flynt, 2001) olarak tarihte yer eder.

Sonuç olarak Alabama’daki Afro-Amerikalı yurttaşların siyasi haklarını kısıtlamak ve hatta engellemek amacıyla uygulamaya konulan “baş vergisi”, siyahilerin yeterli örgüt bilincinin gelişmemesi ve toplumsal konjonktür nedeniyle ciddi bir itiraz ile karşılaşmaz. 1901 yılında Birmingham şehrinde vuku bulan iş bırakma eylemiyse Alabama eyaletinde “baş vergisine” karşı ortaya çıkan ve kayıtlara geçen ilk ve tek vergi direnci olarak tarihte yerini alır.

1.2. Illinois Direnci, 1910

Illinois Eyaletinde “baş vergisi” diğer Kuzeybatı eyaletlerinde olduğu gibi yolların inşası ve onarımı için alınan ve nakdi ya da aynı olarak ödenen bir vergi türü olarak yer alır. On dokuzuncu yüzyılın başlarında toplanan “baş vergisi”, on altı ila kırk beş yaş aralığındaki bağlı hizmetkârlar ve köleler için 1 doları aşmayacak şekilde dizayn edilir. Ayrıca yirmi bir yaş üstü erkekler de elli sent ile bir dolar arasında “baş vergisine” tabii tutulur (McKay, 1919: 41).

“14. Değişiklik” ile birlikte köleliğin kaldırılması ve siyahilerin vatandaş olarak kabul edilmesiyle birlikte Illinois’ta de gerekli düzenlemeler anayasal düzeyde yapılmaya çalışılır, lakin halktan gerekli destek alınamadığından 1862 yılına kadar “baş vergisi” ile ilgili herhangi bir düzenleme yapılmaz. Bununla birlikte 1862 yılında alınan bir kararla gerekli hallerde yirmi bir ila altmış yaş arasındaki tüm sağlıklı beyaz erkekler vergi kapsamına alınır. Diğer taraftan Illinois’ta “baş vergisi” genellikle nakdi olarak değil, aynen ya da bir diğer deyişle emek gücü karşılığı ödenir. Bu durum karayolları ve demiryollarının finansmanını olumsuz etkilediği için verginin nakdi olarak alınmasına karar verilir, lakin gelen tepkiler üzerine 1879 yılında bu karar geri çekilir. Illinois’ta “baş vergisinde” genel uygulama “yolda üç günlük gerekli görülen kamusal işlerde çalışmak” biçiminde uygulanır. “Baş vergisine” yönelik son değişiklik 1883 ve 1889 yıllarında radikal bir şekilde yürütülür ve buna göre vergiyi ödemeyenlere hapis cezası zorunlu hale getirilir (McKay, 1919: 42-44).

Yapılan son değişiklik eyalet bünyesinde genel bir memnuniyetsizliğe yol açar. Lakin tıpkı Alabama’da olduğu gibi Illinois eyaletinde de “baş vergisine” karşı tek bir direnme olayı kayıtlara geçer. 10 Nisan 1910 tarihinde Illinois’in Grafton şehrinde barut ve dinamit fabrikasında çalışan J. J. Keon isimli sosyalist bir yurttaş 1.50\$’lık “baş vergisini” ödemeyi reddetmesi neticesinde altı ay hapis cezasıyla cezalandırılır. Şehirde cezaevi

⁶ 1901 Anayasası ile getirilen kriterler neticesinde neredeyse tüm Alabama siyahi ve yoksul beyaz seçmenleri haklarından mahrum edilir. Örneğin, Alabama’nın on dört şehrinde kayıtlı toplam siyahi seçmen 1900’de 78.311 iken, 1903’te 1.081’e kadar geriler (Gall, 2007: 6).

bulunmadığından belediye binasının bir odası, pencereleri kümes teliyle kapatılarak hapisaneyeye çevrilir.

Resim 7: 1901 Illinois Direnci'ne Ait Bir Haber



Kaynak: (The Morning News, 1910).

Söz konusu olayla ilgili haberde Keon, “baş vergisinin” anayasaya aykırı olduğunu, bu vergiyi ödemeyeceğini ve günde 75 sent karşılığı çalışmak yerine tam gün hizmet edebileceğini beyan eder (The Lancaster Morning Journal, 1910). Keon’un tam gün hizmet etme isteğiyle mahkeme tarafından uygun bulunmaz. Haberde dikkat çeken bir diğer detaysa Keon’un yemeklerinin şehrin önde gelen otelinden getirilmesi ve ona bakması için özel bir yardımcı tutulmasıdır. Keon’un yıllık 1.50\$’lık vergisi; yerel idareye günlük 3.25\$’a mal olur (The York Daily, 1910).

Keon’un hapisanedeki üçüncü ayında şehre gelen Sosyalist Parti Sözcüsü Ralph Korngold, Keon’un haksız yere ceza aldığını dile getirir ve belediye binası önünde toplanan halkı “baş vergisine” karşı çıkmaya çağırır. “Neden zengin vergi kaçakçıları parmaklıklar ardında değil de Keon’u içerde?” diyen Korngold, toplanan kalabalığa “baş vergisini istiyor musunuz?” şeklinde söylemlerde bulunur (The New York Call, 1910). 23 Mart 1911 tarihinde yapılan bir haberden de anlaşıldığı üzere Keon’un altı aylık cezası, Korngold’un ziyaretinden kısa süre sonra, sona erdirilir. Aynı haberde Keon’un, Grafton’da belediye başkan adayı olduğu da yer alır (Kirksville Daily Express, 1911). Ancak 19 Nisan 1911 tarihindeki haberde Keon’un seçimleri kaybettiği görülür (The Omaha Daily News, 1911).

Sonuç olarak “baş vergisine” karşı yirminci yüzyılın başlarında ABD’de ortaya çıkan direnme hareketleri, Alabama ve Illinois eyaletlerinde küçük gazete haberleri değeri taşımış ve halktan gerekli desteği görmez.

2. BİRLEŞİK KRALLIK BAŞ VERGİSİ İSYANI, 1990

Yirminci yüzyılda Avrupa’da meydana gelen en büyük vergi direnişi “baş vergisi isyanı” olarak çok da uzak olmayan bir geçmişte, 1990 yılında İngiltere’de gerçekleşir. Serbestleşme ve küreselleşmenin başladığı ve ekonomi-politiğin paradigma kırılması yaşadığı bir dönemde, neoliberal politikaların Avrupa’daki savunucusu olan, “Demir Lady” Margaret Thatcher ve hükümetinin yanlış planlama ve popülist söylemlerle başladığı vergi reformu, büyük tepkiler ve toplumsal olaylara yol açar.

Thatcher, ilk olarak Ekim 1974’te seçim kampanyasını yürütürken yerel yönetimler tarafından alınan emlak vergisini kaldırmayı vadeder. Thatcher’in bir seçim vaadi olarak kullandığı yerel emlak vergisi olarak da bilinen “the rates”, tarihsel kökeni 1601 *Yoksul Yasalarına* kadar uzanan ve hem konut hem de işyerleri olarak kullanılan mülkler üzerinden alınan bir vergi olarak Birleşik Krallık genelinde uygulanır (Smith, 1991: 421). 1979 yılında iktidara gelen ve üst üste üç seçimi de lider bitiren Thatcher, 1987 seçimleri öncesi, tohumları 1974’te atılan yerel emlak vergisi ile ilgili reformu tekrar gündeme getirir.

Yerel yönetimlerin fazla harcama yapması ve cari harcamalardaki artışın dizginlenebilmesi amacıyla yerel yönetimlerin finansman yapısıyla ilgili reform önerisinde bulunulur. Söz konusu reforma kadar Birleşik Krallık'taki yerel yönetimler harcamalarını; i) yerel emlak vergisi (*the rates*), ii) merkezi yönetim hibeleri; olmak üzere temel olarak iki kaynaktan finanse ederler (Smith, 1991: 422). Thatcher'ın, üçüncü dönemindeki reformlarının "*amiral gemisi*" (*flagship*) (MacGregor, 1991: 446) olarak tanımladığı yerel yönetim reformu üç temel değişiklik önerisinde bulunur. Bu reform değişiklikleri 1986 tarihli "*Yerel Yönetimler İçin Ödeme Yapma*" (*Paying for Local Government*) isimli belgede şöyle sıralanır (Smith, 1991: 421);

1. Merkezi hükümet hibe sisteminin revizyonu,
2. Yerel konut dışı (işyerleri) emlak vergisinin; yerel yönetim harcamalarıyla ilgisi olmayan ulusal bir işletme emlak vergisi (*business property tax*) ile değiştirilmesi,
3. Yerel konut vergisinin, yerel yönetimin yetki alanı içinde yaşayan tüm yetişkinlere uygulanacak sabit oranlı bir topluluk ücreti (*community charge*) ile değiştirilmesi.

Thatcher hükümeti, özellikle "*community charge*" değişikliğiyle köklü bir yapıyı yerinden oynatmaya çalışır. Bunu yaparken ise neoliberal öğretinin popüler kavramlarından olan "*hesap verebilirlik*" (Bayoumi & Smith, 1990: 5) ve eşitsizlik üzerinden hareket eder ve değişen mülk değerleriyle mülkte yaşayan hane üyelerinin çalışma durumları üzerinden kamuoyu oluşturulması amaçlanır. Ayrıca siyasi hesap verebilirliği geliştirmenin yanı sıra, herkesin yerel hizmetlerin sağlanmasına katkıda bulunmasını sağlayacağından, söz konusu mali yükümlülüğün adil olduğu ileri sürülür (Alt vd., 2010: 1223-1224). Nitekim söz konusu değişikliklerin yer aldığı reform paketi 1988 yılında yasalaşır ve ilk olarak 1989 yılında İskoçya'da, 1990 yılındaysa Galler ve İngiltere'de uygulanmaya başlanır (Smith & Fowler, 2008: 6).

"*Community charge*" yani topluluk bedeli, adından da anlaşılacağı üzere bir vergiden ziyade ücret olarak isimlendirilir. Zira kaldırılan "*the rates*" sadece mülk sahiplerinin, mülk değeri üzerinden ödediği bir yükümlülüğken; "*community charge*" yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin karşılığı olarak alınır. İskoçya'da verginin uygulanmasından önce yapılan bir basın açıklamasında "*bu ücret ile baş vergisi arasındaki fark nedir?*" sorusuna; yetkili "*tüm yetişkinlerin ödemesi gereken bir baş vergisi gibi...*" (Winetrobe, 1992: 420) şeklinde cevap verir. Esasında tarihte, özellikle ABD'de uygulanan "*baş vergileri*" genellikle oy hakkının bir önkoşulu olarak kullanılması, Birleşik Krallık vatandaşlarının bu konuda endişelenmelerine yol açar. Nihayetinde uygulanacak olan "*community charge*", bir yerel yönetim bünyesinde yaşayan ve on sekiz yaş üzerindeki tüm kişilerden, yıllık bir tutar olarak alınması planlanan bir mali yükümlülüktür (Bowles & Jones, 1993: 445). Bu anlamda söz konusu "*community charge*" uygulamasının bir "*baş vergisi*" olarak anılması tesadüf olmaz.

Birçok yönden Thatcher hükümetinin bireyci ve piyasa yönelimli neoliberal ideolojisini yansıtan bir politika olan "*community charge*" (Bagguley, 1995: 693), hatırı sayılır bir halk muhalefetiyle karşılaşır. İlk olarak merkezi hükümet tarafından ortalama 278£ olarak hesaplanan "*baş vergisi*" (mevcut enflasyon oranı daha düşük gösterilerek hesaplanır), mükelleflere tahakkuk ettiğinde, söylenen tutarların çok üzerinde olduğu görülür (Smith, 1991: 428). Çoğu yetişkin, ilk kez karşılaştığı bu yüksek miktardaki vergiye ilişkin tepkilerini, vergiyi tahakkuk eden yerel yönetimlere değil, merkezi yönetime karşı göstermeye başlar (Johnston & Pattie, 1992: 472). Nihayetinde "*baş vergisine hayır*" diyen İngiliz vatandaşları tepkilerini eylemler yaparak dile getirir. Nitekim "*baş vergisinin*" ödenmemesi, savaş sonrası Birleşik Krallık'taki en büyük sivil itaatsizlik olarak görülen bir dizi olayın (Tobge, 1994: 93) fitilini ateşler.

Vergiye karşı protestolar, 31 Mart 1990 tarihinde Trafalgar Meydanı'nda düzenlenen eylem ile zirveye ulaşır (Burg, 2004: 414). Yaşanan barışçıl gösteriler, kolluk kuvvetlerinin artan baskısıyla yerini şiddete ve kargaşaya bırakır. Eylem sırasında toplam bin dokuz yüz seksen beş suç rapor edilir; bunların dört yüz sekizi aynı gün, yüz yirmi üçü ise daha sonra tutuklanır. Ayrıca yaşanan olaylarda beş yüz kırk iki polis memuru yaralanırken; yarılı protestocuların sayısı hakkında bilgi verilmez (The Times, 1990).

Resim 8: 31 Mart 1990 Trafalgar Meydanı'ndan Bir Görüntü



Kaynak: (The Guardian, 1990).

24 Kasım 1990 tarihinde Thatcher hükümetinin Maliye Bakanı Nigel Lawson'un, "*Thatcher yıllarının tek ve en büyük gafı*" (Gibson, 1994: 877) olarak gördüğü "*baş vergisi*", yaşanan olaylardan sonra vatandaşlardan gerekli ilgiyi görmez. Diğer taraftan "*community charge*" olarak bilinen, ancak halk tarafında "*baş vergisi*" olarak nitelendirilen bu verginin ilk yürürlüğe girdiği yer olan İskoçya'da İngiltere'deki gibi büyük olaylar yaşanmaz, Glasgow'da aynı tarihte yapılan gösterilerde sadece sekiz tutuklama gerçekleşir. İskoçya'daki mükellefler sivil itaatsizlik yaparak, vergiyi ödemeyi reddederek, demokratik tepkilerini göstermeyi tercih ederler (Barker, 1992: 521). Nitekim İskoçya'da "*baş vergisinin*" ilk iki yılında ortalama yüzde 18'lik bir ödememe oranı oluşur (Tobge, 1994: 94). Sonuç olarak yaygın protestolar, sivil huzursuzluğa ve verginin ödenmemesine yol açar. Bu anlamda "*baş vergisi*" olarak nitelendirilen "*community charge*", İngiliz maliye tarihindeki en politize vergi reformlarından (Callis vd., 1993: 77) birinin sonucu olarak nitelendirilebilir.

Siyasi ve toplumsal öfkeyi azaltmak adına, yerel yönetim reformu 1991 yılında hızlı bir şekilde yapılandırılır ve "*baş vergisi*" matrahları düşürülür. Ancak hesaplanan ve vatandaşların üzerine düşen vergi miktarında çok radikal bir düşüş yaşanmaz (Johnston & Pattie, 1992: 472). 1990-1991 mali yılında "*baş vergisinin*" sadece yüzde 28'i toplanabilir (The Guardian, 1991). Hem halk nezdinde kabul görmemiş hem de etkisiz olan bu vergi nihayetinde 1991 yılında kaldırılır ve 1993 yılında yerini "*council tax*" (belediye vergisi) uygulamasına bırakır. Bu durum bir anlamda "*temsilsiz vergi olmaz*" ilkesinin de bir tezahürü olarak tarihteki yerini alır.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Yerleşik hayata geçişle birlikte ortaya çıkan kamusal ihtiyaçlar ve söz konusu ihtiyaçların finansmanı için gereken kaynak, halkın topyekûn olarak yüklendiği vergilerle temin

edilmeye başladığından bu yana, vergilemeye ilişkin sayısız teori ortaya atılır. Esas itibarıyla “*adil vergileme*” üzerine odaklanan bahse konu düşünceler, toplum refahını azaltmadan, ihtiyaç duyulan kaynağın bulunması fikrine dayanır. Ebû Yûsuf’tan İbn-i Haldun’a, Adam Smith’ten, D. Ricardo’ya, Thomas von Aquino’dan John Stuart Mill’e ve Montesquieu’den A. Wagner’e kadar birçok düşünür ve yazar, bu konu üzerinde çalışmış ve vergi teorisinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Vergilemenin dinamik yapısı, tarihsel süreç bağlamında teorilerin de sürekli olarak gelişmesini beraberinde getirmiş ve bu nedenle vergileme yetkisi ile birlikte vergi uygulamaları da gündelik hayata uygun olarak değişmiştir. Tüm bu gelişim ve değişim sürecinde değişmeyen tek olgu ise “*adalettir*”. Toplumsal bir yükümlülük olarak vergi adaletinin sağlanması, toplumu bir araya getiren ve birlikte tutan doğal bir çimento işlevi gördüğünden, toplumda vergi adaletinin bozulduğuna yönelik olarak ortaya çıkacak bir dinamik, toplumun temel yapı taşlarını da yerinden oynatabilme potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda tarih boyunca görülen “*vergiye karşı isyan etme*” güdüsü, zikredilen toplumsal adaletin zedelendiğinin de bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Çalışma, vergi adaletinin zedelendiği ve bu nedenle toplumsal bir reaksiyona yol açarak, vergi isyanı biçiminde ete kemiğe bürünen olaylardan biri olan “*baş vergisini*” konu edinmiştir. 1900’lerin hemen başında ABD’de ve sonlarında Birleşik Krallık’ta cereyan eden direnç hareketleri, çalışma kapsamında ele alınmış ve tarihsel perspektifte incelenmiştir. Öte yandan çalışmada kullanılan yerel kaynaklar, çalışmanın özgün yanını oluşturmakta ve bu yönüyle de çalışma literatüre katkı sağlamaktadır.

Çalışmada ele alınan “*baş vergisi*” gerek vergi tekniği bakımından gerekse vergilemenin ulaşmak istediği amaçlar bakımından çağ dışı bir görünüm sergilemesi nedeniyle yoğun olarak eleştirilmiştir. Vergilemenin en temel ilkelerinden biri olan “*ödeme gücü*” kavramının göz ardı edildiği ve belirlenen vergi tutarının herkes için aynı miktarda uygulanması, vergi adaletinin kökünden sarsılmasına neden olmuş ve bu yönüyle vergi ilkel bir vergi uygulaması olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ABD ve Birleşik Krallık’taki “*baş vergisi*” uygulamaları, başarısız bir deneyim olarak hatırlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alabama Constitution. (1868). Alabama department of archives & history. Retrieved from <https://www.wethepeoplealabama.org/constitution-of-1868>.
- Alabama Constitution. (1875). Alabama department of archives & history. Retrieved from <https://www.wethepeoplealabama.org/constitution-of-1875>.
- Alabama Constitution. (1901). Alabama department of archives & history. Retrieved from <https://www.wethepeoplealabama.org/constitution-of-1901>.
- Alt, J., Preston, I., & Sibieta, L. (2010). The political economy of tax policy. J. Mirrlees et al. (eds.), In *Dimensions of Tax Design: The Mirrlees Review*, 1204-1315. Oxford: Oxford University Press.
- Amendment XIV. (1868). Citizenship rights, equal protection, apportionment, civil war debt. Retrieved from <https://constitutioncenter.org/interactive-constitution/amendment/amendment-xiv>.
- Amendment XV. (1870). Right to vote not denied by race. Retrieved from <https://constitutioncenter.org/interactive-constitution/amendment/amendment-xv>.
- Bagguley, P. (1995). Protest, poverty and power: A case study of the anti-poll tax movement, *The Sociological Review*, 43(4), 693-719. <https://doi.org/10.1111%2Fj.1467-954X.1995.tb00715.x>.
- Barker, R. (1992). Legitimacy in the United Kingdom: Scotland and the poll tax, *British Journal of Political Science*, 22, 521-533. <https://doi.org/10.1017/S0007123400006517>.
- Bayoumi, T., & Smith, B. D. (1990). The 1990 reform of United Kingdom local authority Finance. IMF Working Paper, 58, 1-34. <https://doi.org/10.5089/9781451966411.001>.
- Bowles, R., & Jones, P. (1993). Nonpayment of poll tax: An exploratory analysis of tax resistance, *International Review of Law and Economics*, 13, 445-455. [https://doi.org/10.1016/0144-8188\(93\)90033-2](https://doi.org/10.1016/0144-8188(93)90033-2).
- Burg, D. F. (2004). *A world history of tax rebellions: An encyclopedia of tax rebels, revolts, and riots from antiquity to the present*. New York: Routledge.
- Browning, J. B. (1930). The North Carolina black code. *The Journal of Negro History*, 15(4), 461-473. <https://doi.org/10.2307/2714207>.
- Cullis, J., Jones, P., & Morrissey, O. (1993). Evaluating the poll tax as a tax reform, *Local Government Studies*, 19(1), 77-91. <http://dx.doi.org/10.1080/03003939308433665>.
- Doyle, A. C. (2017). *Sherlock Holmes: Dörtlerin imzası*. (Çev. C. Güldürmez). İstanbul: Ren Kitap.
- Encyclopedia of Arkansas. (2022). Poll tax receipt. Retrieved from <https://encyclopediaofarkansas.net/media/poll-tax-receipt-8212/>.
- Fleming, W. L. (1905). *Civil war and reconstruction in Alabama*. New York: The Columbia University Press.
- Flynt, W. (2001). Alabama's shame: The historical origins of the 1901 constitution. *Alabama Law Review*, 53(1), 67-76. Retrieved from <https://www.law.ua.edu/pubs/lrarticles/Volume%2053/Issue%201/Flynt.pdf>.

- Fremon, D. K., (2000). Jim crow laws and racism in American history. Berkeley: Enslow Publishers, Inc.
- Gall, T. L. (2007). Worldmark encyclopedia of the states. Detroit: Thomson Gale.
- Gibson, J. G. (1994). Voter reaction to tax change: The case of the poll tax. *Applied Economics*, 26(9), 877-884. <http://dx.doi.org/10.1080/00036849400000049>.
- Hartwell, R. (1974). The economic history of medical care. M. Perlman (ed.), In *The Economics of Health and Medical Care*, (3-20). London: Macmillan.
- Holloway, P. (2019). A history of stolen citizenship. Origins: Current Events in Historical Perspective. Retrieved from https://origins.osu.edu/article/voting-crime-and-race-history-stolen-citizenship-disenfranchisement-felony?language_content_entity=en.
- İbn Haldun. (2013). *Mukaddime I* (Çev. A. Tekin). İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Johnston, R. J., & Pattie, C. J. (1992). Unemployment, the poll tax, and the British general election of 1992. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 10(4), 467-483. <https://doi.org/10.1068%2Fc100467>.
- Kandemir, O. (2005). Afrikalılar cazı veya Blues'u icat etmek için gelmediler yeni dünya'ya, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 8(32), 281-287.
- MacGregor, S. (1991). Poverty, the poll tax and Thatcherite welfare policy: Part I: How the poll tax axed Mrs Thatcher. *The Political Quarterly*, 62(4), 443-450. <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.1991.tb00874.x>.
- McKay, M. K. (1919). History of the poll tax in Illinois. *Journal of the Illinois State Historical Society*, 12(1), 41-44. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/40187072>.
- National Constitution Center. (2022). 14th Amendment discussion starter: The black codes. Retrieved from <https://constitutioncenter.org/learn/hall-pass/14th-amendment-discussion-starter-the-black-codes>.
- Nevins, A., & Commager, H. S. (2014). *ABD tarihi* (Çev. H. İnalçık). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Nihayet Özgürüz. (2010). Nihayet özgürüz: A.B.D.'de sivil haklar hareketi. A.B.D. Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Bilgi Programları Dairesi.
- Palmer, A. (2021). This U.S. governor was impeached- for cracking down on the KKK. *History & Culture: Race in America*. Retrieved from <https://www.nationalgeographic.com/history/article/united-states-governor-impeached-for-cracking-down-kkk>.
- Public Ledger. (1870). Our Position on the poll tax clause of the constitution, March 2, 10, Retrieved from <https://www.newspapers.com/image/215142802>.
- Rogers, W. W., Ward, R. D., Atkins, L. R., & Flynt, W. (1994). *Alabama the history of a deep south state*. Tuscaloosa, London: The University of Alabama Press.
- Salvatore, S. C., Foley, N., Iverson, P., & Lawson, S. F. (2009). *Civil rights in America: Racial voting rights – A national historic landmarks theme study*. Washington: National Park Service.
- Smith, P. (1991). Lessons from the British poll tax disaster. *National Tax Journal*, 44(4), 421-436. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/41788932>.

- Smith, A., & Fowler, C. (2008). Can a poll tax ever be acceptable? Evidence form Colonial New Zealand. Centre for Accounting, Governance and Taxation Research Working Paper Series no. 59. Retrieved from <https://www.wgtn.ac.nz/cagtr/working-papers/wp-59.pdf>.
- TDK. (2022). Türk dil kurumu sözlükleri. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>.
- The Guardian. (1990). Poll tax riots revisited- in pictures. Retrieved from <https://www.theguardian.com/gnm-archive/gallery/2015/mar/28/poll-tax-riots-revisited-in-pictures>.
- The Guardian. (1991). £136 poll tax set by Wandsworth, March 2, Retrieved from <https://theguardian.newspapers.com/image/260133078/>.
- The Lancaster Morning Journal. (1910). Socialist leader in prison, April 21, 1(277), Retrieved from <https://www.newspapers.com/image/559752747>.
- The Morning News. (1910). Refused to pay tax, April 20, No: 6334, Retrieved from <https://www.newspapers.com/image/568748523/>.
- The New York Call. (1910). Jail terms is good for Keon's health, June 6, Retrieved from <https://web.archive.org/web/20191016160159/https://www.fultonhistory.com/Newspaper%2014/New%20York%20NY%20Evening%20Call/New%20York%20NY%20Evening%20Call%201910/New%20York%20NY%20Evening%20Call%201910%20-%200513.pdf>.
- The News and Observer. (1898). The vampire that nevers over North Carolina, September 27, 45(17), Retrieved from <https://www.newspapers.com/image/76561032/>.
- The Omaha Daily News. (1911). "Socialist Martyr" Beaten, April 19, Retrieved from <https://www.newspapers.com/image/739084238/>.
- The Times. (1990). Officers tell of moment they feared for their lives, April 2, Retrieved from <https://archive.org/details/NewsUK1990UKEnglish/Apr%2002%201990%2C%20The%20Times%2C%20%2363669%2C%20UK%20%28en%29/#:~:text=Apr%2002%201990,download>.
- The Tuskaloosa Gazette. (1899). The revenue committee is still grinding..., January 19, 13, Retrieved from <https://www.newspapers.com/image/322919520>.
- The York Daily. (1910). Refused to pay poll tax, jailed for six months, April 20, Retrieved from <https://www.newspapers.com/image/75958581>.
- Tobge, J. (1994). The anti-poll tax movement: A pressure movement?. *Politics*, 14(2), 93-99. <https://doi.org/10.1111%2Fj.1467-9256.1994.tb00007.x>.
- U.S. Supreme Court. (1896). "Plessy v. Ferguson", U.S. Supreme Court, 163. Retrieved from <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/163/537/>.
- Walker, H. (1923). The poll tax in the United States. *The Bulletin of the National Tax Association*, 9(2), 46-50. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/41785656>.
- Williams, F. B. (1952). The poll tax as a suffrage requirement in the South, 1870-1901. *The Journal of Southern History*, 18(4), 469-496. <https://doi.org/2955220>.